

УДК 3.304.37.06

DOI: 10.24144/2524-0609.2023.52.115-118

Міхєєва Оксана Юрївна

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедра соціальної освіти та соціальної роботи

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м.Київ, Україна

Mixeeva2007@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-8358-3840>

Мишак Людмила Михайлівна

здобувачка освіти третього (освітньо-наукового) рівня «Доктор філософії» (Phd)

кафедра соціальної освіти та соціальної роботи

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, м.Київ, Україна

ljuda_myschak@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-9387-4166>

НОВІ УМОВИ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА СТУДЕНСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. У статті здійснено спробу розкрити особливості соціалізації студентської молоді через створення умов соціокультурного середовища. Мета статті: описати специфіку соціалізації студентської молоді в закладі вищої освіти та охарактеризувати нові умови соціокультурного середовища. Для досягнення мети використано компетентністний підхід до дослідження та теоретичні методи: аналізу, синтезу, систематизації, порівняння, узагальнення. Представлено умови впливу соціокультурного середовища на студентську молоддь. Узагальнено поняття соціальне середовище, соціокультурне середовище та визначено їх основну характеристику. Названо компоненти соціокультурного середовища студентської молоді в умовах закладу вищої освіти, проаналізовано специфіку та відмінності соціокультурного середовища студентської молоді. Визначено роль соціокультурного середовища закладу вищої освіти. Узагальнено базові функції соціального середовища та їх вплив на формування особистості студента. Названо нові умови соціокультурного середовища сучасної студентської молоді. Узагальнено соціокультурні умови, що впливають на становлення та розвиток студентської молоді. Представлено основні характеристики взаємодії суб'єктів соціокультурного середовища. Визначено вплив вільного часу та організації ефективної позанавчальної діяльності студентів на їх розвиток та становлення, як однієї з умов соціокультурного середовища.

Ключові слова: соціалізація, соціокультурне середовище, соціальний простір, студентська молоддь.

Вступ. Розвиток України на сучасному етапі визначається оновленням всіх сфер суспільства, що і є основним пріоритетом нашої держави. Майбутнє будь-якої країни залежить від успішного соціалізаційного процесу молоді та виступає фактором європейської та світової інтеграції. Пріоритетним у державній молодіжній політиці є популяризація та збереження національної культури, звичаїв, традицій українського народу, а також їх відтворення для розвитку, збагачення та удосконалення особистісного та освітнього соціокультурного простору та середовища. Студентська молоддь є важливою ланкою суспільства, і перехід від закладу загальної середньої освіти до закладу вищої освіти, більшості дається досить складно. І щоб цей етап пройшов успішно, важливе соціальне середовище, в якому перебуватиме студентська молоддь. Отже, соціальне середовище – це оточуючі людину суспільні, матеріальні та духовні умови її існування та діяльності. Соціальне середовище – важливий фактор формування особистості, яке включає в себе просторове, поведінкове, дійове та інформаційне соціокультурне оточення. Визначальну роль у створенні соціального середовища має ефективна взаємодія соціальних і суспільних інститутів. Дорослішання молодих людей відбувається в результаті взаємодії з соціальним середовищем, що впливає на процес адаптації за допомогою різних соціальних чинників. Ступінь освоєння індивідом соціального середовища, мікросоціуму можна розглядати через поняття «соціальний простір людини», що розуміється як конкретний простір її можливостей, який дозволяє задовольняти потреби в контактах з соціальним світом, як ступінь пізнання, освоєння і присвоєння можливостей соціального середовища на основі її суб'єктивного сприйняття [7, с.29]. Саме

освітнє середовище закладу вищої освіти створює відповідні умови для ефективної соціалізації студентів, є провідником соціалізуючих впливів та створює можливості для вибору видів діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Соціально-виховне середовище студентської молоді описували у своїх працях М.Клепар, Н.Кравець, Т.Потапчук та О.Язловецька. Соціально-педагогічні аспекти дослідження студентської молоді розглядали в своїх працях: І.Бех, А.Капська, І.Зверева, І.Підласий, С.Савченко, С.Харченко. Аспекти соціалізації студентської молоді у виховному просторі закладу вищої освіти вивчали: А.Алексєєва-Вовк, Т.Бондаренко, Я.Довгополова, О.Янішевська.

Мета статті – розглянути специфіку соціалізації студентської молоді в контексті загальної вищої освіти та нових умов соціокультурного середовища.

Методи дослідження: Для досягнення мети статті використано компетентністний підхід до дослідження та теоретичні методи (аналізу, синтезу, систематизації, порівняння, узагальнення).

Сучасна студентська молоддь привертає до себе значну увагу, а отже і велику кількість вчених та досліджень у сфері соціалізації, педагогічної соціалізації та адаптації до нового середовища існування.

Виклад основного матеріалу. Соціальні зміни, що відбуваються у сучасному світі певним чином зачіпають і молоддь та вимагають від неї життєвого самовизначення. Вирішення даної проблеми залежить від молоді та яким буде рішення впливатиме на сьогодення та майбутнє в цілому. Поняття «соціалізація» означає і виховний потенціал суспільства, і його вплив на підростаюче покоління, що реалізовується шляхом включення індивіда в систему соціальних

ролей, зумовлених соціально-економічним устроєм даного суспільства, а також здійснюється в ході активного засвоєння і розвитку існуючої системи цінностей та норм поведінки.

Соціалізація студентської молоді має регулюватися через цілеспрямований соціальний розвиток – соціальне виховання – особистості як у навчально-виховному, так і позанавчальному процесах, під час дозвілля. Для ефективної соціалізації даної категорії необхідно створити оптимальні умови для розвитку особистості студента, здійснити допомогу і підтримку в самовихованні, самовизначенні, моральному самовдосконаленні, засвоєнні соціального досвіду. Важливим чинником, що впливає на процес соціалізації у даному віці, є навчальна діяльність [9, с.262-263].

Кожне окреме соціокультурне середовище має свої відмінності та специфіку, а саме: особливості побуту, способу життя, праці; форми спілкування та норми поведінки; структуру населення (соціально-демографічну, професійну); культурні та освітні можливості та наявність відповідних установ. Тому досить часто саме студентство, а особливо ті хто приїхав з маленьких містечок та сіл стикаються з необхідністю оволодіння новими цінностями, нормами, правилами, які змінюють та регламентують всі сторони їхнього життя [4, с.72].

Процес соціалізації охоплює не тільки навчання, засвоєння знань і взаємодію у групі, а й саме студентське оточення та соціокультурний простір в цілому.

Ми вважаємо, що соціальне бачення освітнього простору закладу вищої освіти розкривається через висвітлення процесів соціалізації та ідентифікації у ньому. Соціалізація, що забезпечує соціальне «розгортання» людини, її особистісне «визрівання», відбувається в результаті взаємодії індивіда з соціальним середовищем, з його мікросоціумом, найближчим оточенням. Ступінь освоєння людиною соціуму можна розглядати через поняття «соціальний простір людини» [3, с.48].

Під соціальним простором студентів розуміється результат освоєння ними соціального середовища, як простір можливостей формування соціальної компетентності майбутніх фахівців, що дозволяє задовольняти їх потреби в контактах з соціальним світом.

Але для студентської молоді важливе не лише соціальне середовище, а й соціокультурне, так як заклад вищої освіти є соціальний інститут і виступає соціокультурним простором, в якому молода людина не тільки здобуває знання, а й досвід життя, взаємодії з іншими людьми і світом у цілому. У психології та педагогіці категорія «простір» розглядається як одна з важливих складових онтогенезу, що залежать від соціально-економічних умов життя, стану культури, самосвідомості людини [6, с.129].

Поняття «соціокультура» в науковий обіг увів П.Сорокін, під даним поняттям він розумів весь всесвіт, який створений людиною (всю духовну і матеріальну культуру). Даний науковець підкреслював значення формування соціокультурного середовища у вихованні як одного з найбільш істотних завдань, що стоять перед педагогічною наукою та практикою, разом з тим зазначав, що середовище виступає не тільки як провідник соціальності і культури, але і є каталізатором активності людини (зовнішньої та внутрішньої), адаптаційної та перетворюючої діяльності, у результаті яких актуалізується і інтеріоризується суспільний досвід, розвивається здатність до рефлексивного аналізу [1, с.110].

Соціокультурне середовище освіти (у широкому значенні слова, куди включається і процес вихован-

ня) – це сукупність взаємопов'язаних економічних, соціальних і культурних відносин в освіті, наявність та зміст яких дозволяє йому продуктивно діяти і самоорганізовуватися, саморозвиватися, оновлюватися, змінюватися і, у свою чергу, впливати на соціальні процеси. Цей вплив тим вище, чим вища культура освіти і виховання.

Соціокультурні умови сприяють ефективному вихованню, якщо вони містять:

- правове, матеріальне, економічне забезпечення функціонування, розвитку і постійне оновлення освітньо-виховних систем;
- наявність у сфері освіти ініціативних груп і співтовариств, спроможних до самостійних культурних акцій, проектів і творчої діяльності;
- наявність відкритої освітньої (виховної) полісистеми і її взаємодії з системами культурних установ;
- здійснення системної і концептуально вираженої політики у сфері освіти, що витікає від суспільства і держави;
- здатність сфери освіти до змін і еволюції, а також здатність впливати на динаміку суспільства;
- видимий прояв і розвиток культурних традицій в житті навчально-виховних установ;
- прояв динамічної, здатної до саморозвитку педагогічної культури в різних співтовариствах [8, с.226-227].

Важливим аспектом соціокультурного середовища студентської молоді є організація їх вільного часу. Тут мова йде про позанавчальний час та його ефективне використання. Зайнятість студентів у позанавчальний час сприяє зміцненню самодисципліни, розвитку самоорганізації і самоконтролю студентів, появи навичок змістовного проведення дозвілля, позитивно впливає на формування в студентів практичних навичок здорового способу життя, вміння протистояти негативному впливу навколишнього середовища. Масова участь студентів у дозвіллевих програмах обумовлює згуртування університетського колективу, зміцнення традицій закладу вищої освіти, створення сприятливого соціально-психологічного клімату в ньому.

Оскільки соціальне середовище істотно впливає на весь процес формування і функціонування особистості, соціальний досвід молоді людини може бути як позитивним, так і негативним, в залежності від того наскільки добре організоване або спроектоване соціокультурне середовище. Як вважає А. Капська, за умови відповідності соціокультурного середовища соціальним потребам особистості процес соціального виховання відбувається ефективно. У разі несприятливих впливів цей процес хоча і відбувається, однак певним чином набуває рис нестабільності, соціальної малоцінності, подекуди навіть має злочинну спрямованість» [2, с.8].

Соціокультурне середовище має ряд функцій, які певним чином впливають і на саму особистість, а особливо на молодь та на її процес виховання та розвитку.

Базовими функціями соціокультурного середовища є:

1. Культурологічна, що передбачає формування особистісної культури індивіда – сукупності його власних зразків поведінки, його методів діяльності, продуктів діяльності, його ідей та думок. Особистісна культура формується на підставі практичного й вибіркового засвоєння індивідом культури спільнот та суспільства в цілому.

2. Ціннісно-утворююча, що закріплює суспільні цінності у свідомості та поведінці індивідів і сприяє формуванню особистісної системи цінностей.

3. Адаптаційна, що навчає ефективних моделей освоєння індивідом нових життєвих ситуацій.

4. Соціалізована, що передбачає у координацію та керування через виховання спрямованістю та ефективністю перебігу процесу соціалізації індивідів.

5. Функція соціального контролю, суть якої полягає у прищепленні суспільно схвалених, корисних для індивіда та колективу звичок, у формуванні звичаїв, які базуються на суспільних цінностях; у виробленні системи групових реакцій на поведінку індивіда у вигляді санкцій (покарання та заохочення), що адекватні соціальним цінностям, які визначаються суспільством.

6. Нормативна, що передбачає закріплення у поведінці особистості соціальних норм (зразків поведінки), схвалених суспільством.

7. Інтегративна, що полягає в об'єднанні людей шляхом опанування моделей поведінки, в основі яких лежить усвідомлення потреби враховувати для досягнення своєї мети інтереси інших людей. Погодження інтересів у процесі взаємодії з іншими, можливість прогнозувати поведінку інших на основі керування загальними нормами та визнання загальних цінностей, що сприяє взаєморозумінню, поліпшенню взаємин, об'єднанню зусиль у суспільно корисній діяльності між людьми [5].

За своїм змістом діяльність студентів в освітньому просторі ЗВО є всеохоплюючою. У навколишній дійсності, будь то жива чи нежива природа, система суспільних відносин, сфера свідомості, немає нічого такого, що не могло б стати предметом додаткової освіти. Саме тому соціокультурний освітній простір може задовольняти різноманітні та всебічні інтереси особистості.

Соціокультурний освітній простір закладу вищої освіти інтегрує в собі соціальні, культурні, наукові, виробничі, професійно-освітні інституції та установи регіонального співтовариства. Наявність внутрішніх зв'язків між ними, в центрі яких знаходиться ЗВО, характеризує даний простір як систему, що забезпечує реалізацію важливих завдань освіти. Тоді як зміст внутрішніх соціокультурних перетворень характеризує прагнення суб'єктів освітнього процесу до набуття позитивного досвіду в створенні особливої освітньої ситуації в навчальному закладі, де кожен студент планує і реалізує індивідуально-освітній маршрут, основу якого складають життєві і професійні перспективи [7, с.431].

Підготовка майбутніх фахівців, що мають високий інтелектуальний рівень, широкий кругозір, сформовану власну систему моральних цінностей, що співвідносяться із загальнолюдськими, які прагнуть до постійного саморозвитку, – одне з головних завдань ЗВО. Основна ідея формування університетського соціокультурного простору полягає в створенні гуманістичної орієнтації, що сприяє цілісному розвитку і гармонійній самореалізації студентів, передбачає вивчення, врахування і використання колективом закладу в ході педагогічної діяльності тих факторів, що позитивно впливають на динаміку становлення професіоналізму майбутніх педагогів.

Важливим аспектом соціокультурного середовища є налагодження та встановлення взаємодії між його суб'єктами. Основними характеристиками вза-

ємодії суб'єктів соціокультурного середовища є:

- моральні цінності, що визначають загальний фон співпраці викладачів і студентів;
- активність студентів в освітньому процесі, що містить елементи творчості;
- підтримка студентський ініціатив та інновацій;
- особистісно-орієнтований принцип організації освітнього процесу, що призводить до розширення спільних цілей взаємодії;
- розширення сфери взаємодії за межами навчання;
- партнерство: підвищення ступеня персоналізації взаємодії і створення сприятливих для цього умов;
- здатність викладача «підключатися» до особистісного досвіду студента, а також «підключати» студента до свого особистого досвіду взаємодії;
- позитивна емоційна атмосфера: розширення умов, що дозволяють студентові відчувати свою значущість як учасника взаємодії, можливість оцінювати успішність цієї взаємодії; підвищення рівня «захисності», «комфортності» в учасників взаємодії «студент – студент», «студент – група», «студент – студентське самоврядування», «викладач – студент») [2].

Новими умовами та змінами соціокультурного середовища студентської молоді є:

- соціокультурна трансформація, що передбачає зміни в усіх сферах життєдіяльності зачіплюючи та включаючи зміни у економічній, політичній, правовій та соціальних сферах;
- зміни у культурній сфері, які трансформують масову соціальну свідомість, цінності, настрої в цілому, що сприятимуть появі та розвитку нових соціальних структур та інституцій;
- підвищується мотивація, свідомість та спрямованість молоді, що веде до появи трансформаційних процесів у суспільстві загалом та окремих структурах зокрема;
- наявність соціального самовизначення, що дозволяє молоді побудувати свої життєві стратегії та плани;
- мобільність та самостійність молоді, що дає можливість бути готовим та здійснювати самостійну діяльність у різних суспільних сферах.

Тому саме соціокультурне середовище має створювати відповідні умови та сприяти самостійності, творчій активності молоді, залучати молодь до вирішення актуальних питань особистої життєдіяльності, так і суспільства загалом.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, в соціокультурному освітньому просторі закладу вищої освіти студенти та педагоги можуть актуально самореалізовуватися, якщо при цьому вони активно діючі суб'єкти і правильно використовують свої потенційні можливості, вибудовують відносини з середовищем, що їх оточує, розумно визначають «поле» взаємодії. В результаті процесів розвитку, саморозвитку, самоорганізації збагачуються їх культурні зв'язки, що сприяють розвитку особистісних якостей та позицій молодої людини. Перспективами подальших наших наукових досліджень є визначення педагогічних умов інтеграції студентської молоді у соціокультурне середовище великого міста.

Конфлікт інтересів. Автори підтверджують відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це теоретичне дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувалися при написанні цієї роботи.

Список використаної літератури

1. Гапон Ю.А. Соціально-педагогічні технології виховання: теоретичні основи і практика. Педагогіка і психологія. 2006. № 2. С.108–115.
2. Капська А.Й. Соціальна робота: навчальний посібник. Кмів: Центр навчальної літератури, 2005. 328 с.
3. Матюша І.К. Духовність та її виховання у молодих школярів. Педагогіка і психологія. 2007. №3. С.177–178.
4. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компрінт. 2022. 558 с.
5. Потапчук Т.В., Клепар М.В., Кравець Н.С. Соціально-виховне середовище як умова формування соціокультурних та духовних цінностей студентів вищих навчальних закладів. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. Випуск 3, 96 том. 2020. С.183–194
6. Холковська І.Л., Московчук О.С. Особливості соціокультурного освітнього простору як чинника формування соціальної компетентності студентів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: Випуск 52. 2018. С.430–434.
7. Чернишов Д.О. Виховний простір: регіональний вимір. Наукова скарбниця освіти Донецчини. 2010. №2. С.74–77.
8. Чугреєва Н.О. Соціокультурне середовище виховання студентів ВНЗ. Наукові записки кафедри педагогіки. 2012. Випуск XXVIII. С.223–228.
9. Язловська О. Соціалізація та виховання студентської молоді у ВНЗ. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2021. Вип.107 (2). С.260–270.

References

1. Hapon, Y. (2006). Sotsial'no-pedahohichni tekhnolohii vykhovannya: teoretychni osnovy i praktyka [Socio-pedagogical technologies of education: theoretical foundations and practice]. *Pedahohika i psykholohiya*, 2, 108–115. [in Ukrainian]
2. Kaps'ka, A. (2005). *Sotsialna robota* [Social work]. Tsentr navchalnoi literatury. [in Ukrainian]
3. Matyusha, I. (2007). Dukhovnist ta yiyi vykhovannya u molodykh shkolyariv [Spirituality and its education in younger schoolchildren]. *Pedahohika i psykholohiya*, 3, 177–178. [in Ukrainian]
4. Mikheyeva, O. (2022). *Sotsialna pedahohika* [Social pedagogy]. Kompriynt. [in Ukrainian]
5. Potapchuk, T., Klepar, M., & Kravets, N. (2020). Sotsialno-vykhovne seredovyshche yak umova formuvannya sotsiokulturnykh ta dukhovnykh tsinnostey studentiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv [Social and educational environment as a condition for the formation of sociocultural and spiritual values of students of higher educational institutions]. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiya, teoriya i praktyka*, 3 (96), 183–194. [in Ukrainian]
6. Kholkovska, I., & Moskovchuk, O. (2018). Osoblyvosti sotsiokulturnoho osvith'oho prostoru yak chynnyka formuvannya sotsialnoyi kompetentnosti studentiv [Peculiarities of the sociocultural educational space as a factor in the formation of students' social competence]. *Suchasni informatsiyni tekhnolohii ta innovatsiyni metodyky navchannya v pidhotovtsi fakhivtsiv*, 52, 430–434. [in Ukrainian]
7. Chernyshov, D. (2010). Vykhovnyi prostir: rehionalnyi vymir [Educational environment: regional dimension]. *Naukova skarbnytsya osvity Donechchyny*, 2, 74–77. [in Ukrainian]
8. Chuhreyeva, N. (2012). Sotsiokul'turne seredovyshche vykhovannya studentiv VNZ [Sociocultural environment of education of university students]. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*, 28, 223–228. [in Ukrainian]
9. Yazlovetska, O. (2021). Sotsializatsiya ta vykhovannya studentiv VNZ [Socialization and education of student youth in universities]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky*, 107 (2), 260–270. [in Ukrainian]

Статус статті: Отримано: 30.03.2023 Прийнято: 02.05.2023 Опубліковано: 04.05.2023

Mikheieva Oksana

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Department of Social Education and Social Work
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine

Myshchak Liudmyla

PhD Student
Department of Social Education and Social Work
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University, Kyiv, Ukraine

NEW CONDITIONS OF THE SOCIO-CULTURAL ENVIRONMENT OF YOUTH STUDENTS

Abstract. The article attempts to reveal the peculiarities of the socialization of student youth through the creation of the conditions of the sociocultural environment. The purpose of the article: to describe the specifics of the socialization of student youth in a higher education institution and to characterize the new conditions of the sociocultural environment. To achieve the goal, a competent approach to research and theoretical methods were used: analysis, synthesis, systematization, comparison, generalization. The conditions of influence of socio-cultural environment on student youth are presented. The concepts of social environment and socio-cultural environment are summarized and their main characteristics are determined. The components of the socio-cultural environment of student youth in the conditions of a higher education institution are named, the specifics and differences of the socio-cultural environment of student youth are analyzed. The role of the sociocultural environment of a higher education institution is determined. The basic functions of the social environment and their influence on the formation of the student's personality are summarized. The new conditions of the socio-cultural environment of modern student youth are named. Socio-cultural conditions affecting the formation and development of student youth are summarized. It is the socio-cultural environment that is to create appropriate conditions and promote independence, creative activity of young people, involve young people in solving topical issues of personal life, as well as society in general. The main characteristics of the interaction of the subjects of the socio-cultural environment are presented. The determining of pedagogical conditions for the integration of student youth into the socio-cultural environment of a large city is the prospects of our further scientific research.

Key words: socialization, sociocultural environment, social space, student youth.